

slika 1621

slika 1624

slika 1626

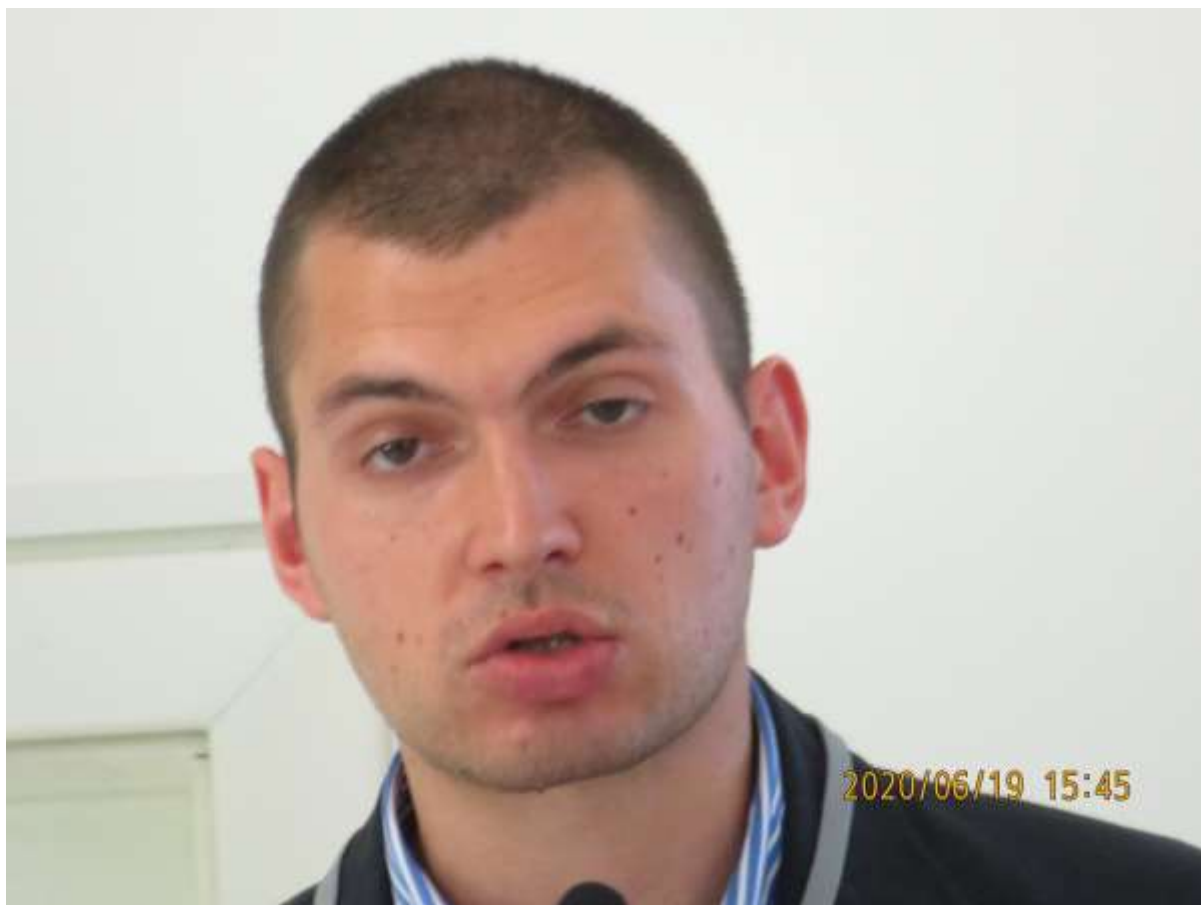
slika 1629

slika 1633

slika 1635

slika 1639

slika 1645

slika 1648

slika 1659

slika 1660

slika 1663

slika 1674

slika 1676

slika 1681

slika 1682

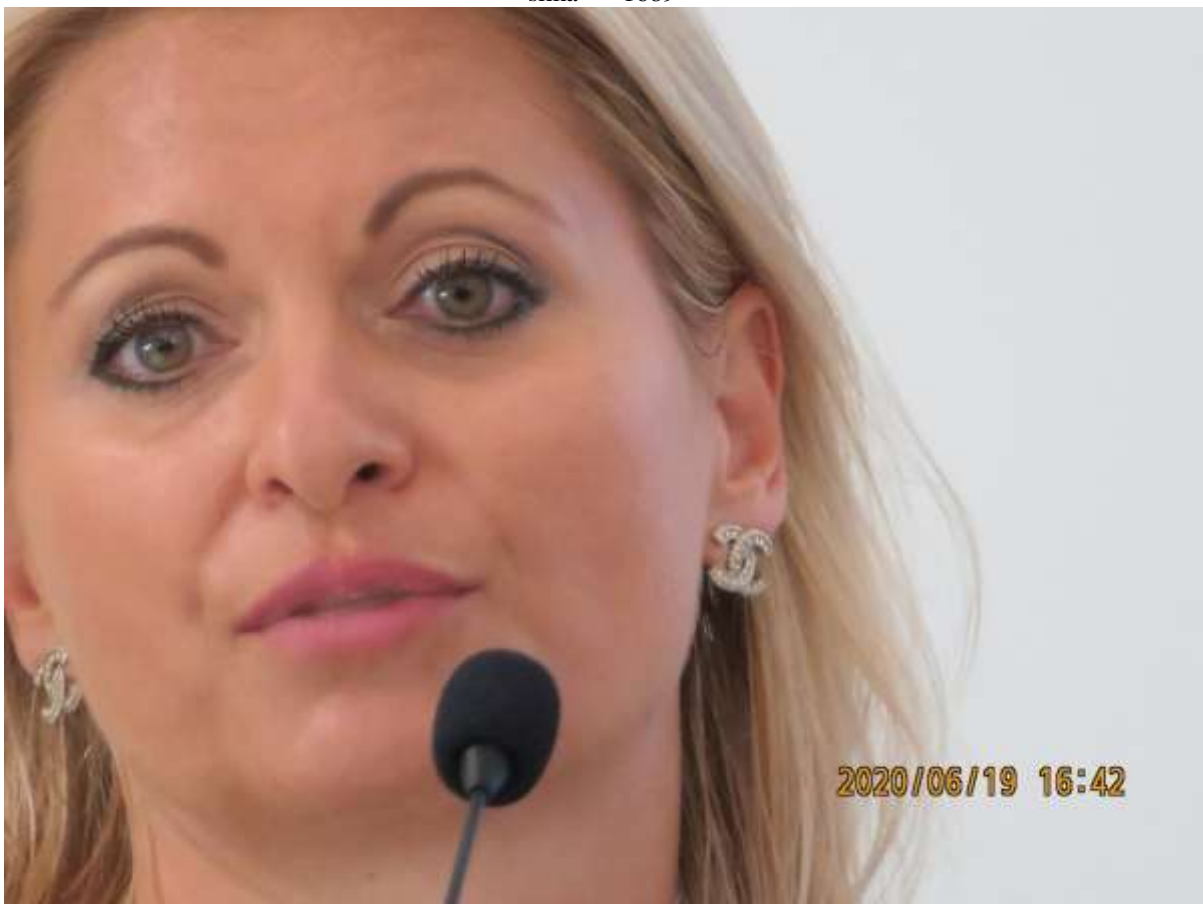
slika 1684

slika 1687

slika 1689

slika 1690

slika 1691

slika 1692

slika 1693

slika 1694

slika 1695

slika 1696

slika 1697

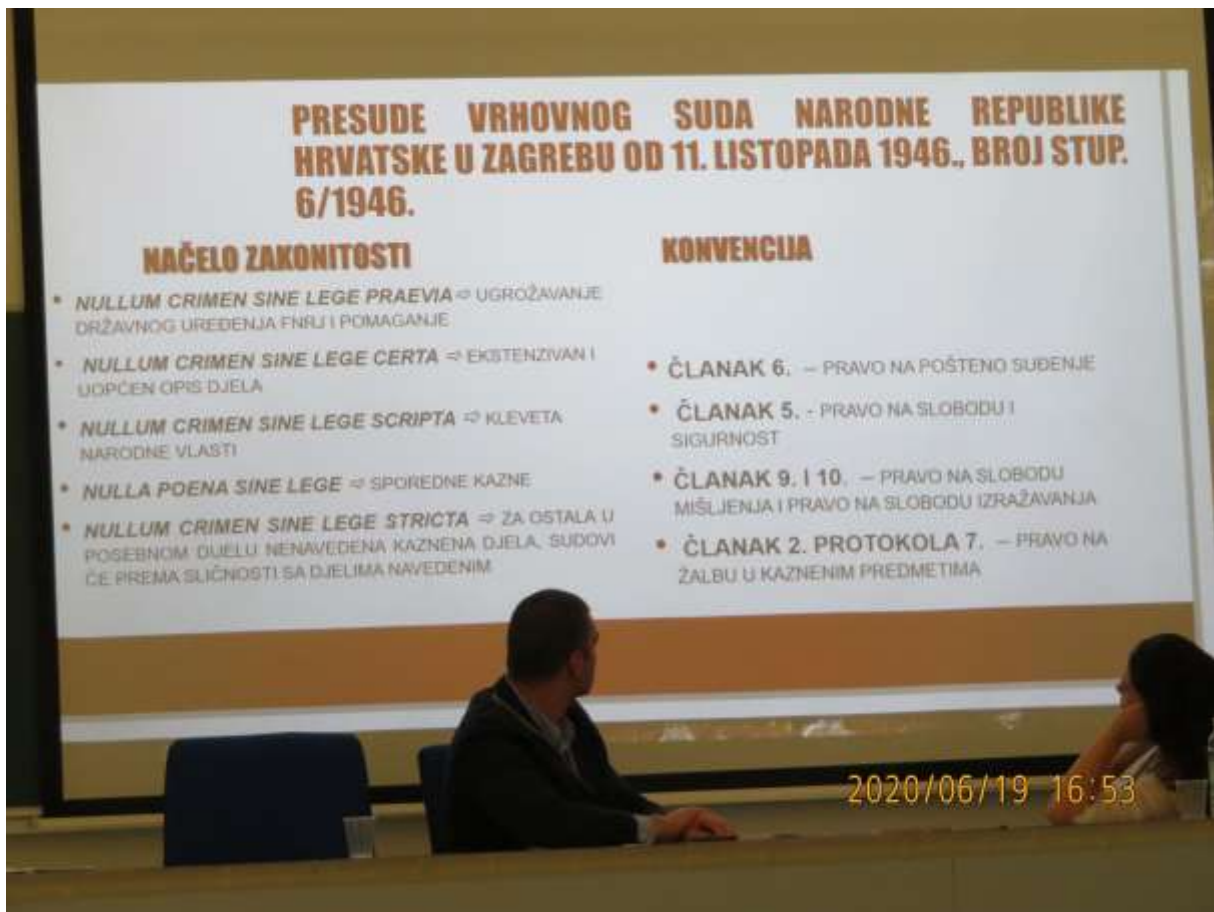
slika 1698

slika 1699

slika 1700

slika 1701

slika 1702

slika 1703

slika 1704

slika 1707

slika 1710

Revizija mirovina kao dio sveopćih revolucionarnih obračuna

- Političke neistomišljenike nije trebalo samo fizički likvidirati ili onemogućiti dugogodišnjim robijama, još je važnije bilo trajno onemogućiti zastupanje njihovih ideja, posebice u školstvu koje je trebalo stvoriti odane pristaše novog poretka.
- U tom je smislu oduzimanje stečenih mirovina bilo učinkovito sredstvo kojim je režim ne samo kažnjavao politički nepoćudne umirovljenike, nego je, istovremeno snažno disciplinirao aktivne nastavnike te na taj način i na ovom području provodio revolucionarnu partijsku volju.

2020/06/19 17:00

slika 1712

- Pravni akti o reviziji prava na dodjelu privremene pomoći kao prijelazno rješenje do provedbe revizije mirovina

- 19. prosinca 1944., *Odluka o reviziji prava na mirovinu, narodnog priznanja, stalne državne pomoći i izdržavanja i o privremenoj novčanoj pomoći ovih osoba*
- najavljuje reviziju mirovina, obustavlja njihovu isplatu, propisuje reviziju privremenih pomoći kao privremeno rješenje do revizije mirovina, mjerodavnima za provedbu revizije mirovina proglašava republičku razinu vlasti
- 12. siječnja 1945., *Uputstvo o reviziji prava na mirovinu, narodnog priznanja, stalne državne pomoći izdržavanja i o privremenoj novčanoj pomoći*
- onima koji su **svjesno i voljno pomagali** okupatora, pomoć se ne može dodijeliti
- na prvoj razini o dodjeli pomoći odlučuju komisije pri kotarskim i rajonskim NO-ima
- ako je pomoć dodijeljena temeljem **prava** tražit će se povrat isplaćenog novca

2020/06/19 17:01

slika 1713

Pravni akti o reviziji prava na dodjelu privremene pomoći kao prijelazno rješenje do provedbe revizije mirovina

- 10. veljače 1945., *Objašnjenje i obrazloženje Uputstva za izvršenje Odluke o reviziji prava na mirovinu, narodnog priznanja,..*
- činjenicu nečije kolaboracije određuje sud
- Dosada izloženi kriteriji za dodjelu privremenih pomoći (po kriteriju političkog vladanja tijekom, ali i prije rata, koje vladanje su procjenjivala i o tomu izdavala potvrde lokalna tijela nove vlasti) u glavnim su crtama zaokružili elemente sustava koji je kasnije preuzet u regulativu procesa revizije, svih mirovina, a ne samo onih dodijeljenih tijekom rata
- sve dosada navedeno su savezni propisi
- paralelno s propisima namjera kojih je bila preispitati isplatu svih dotadašnjih mirovinskih davanja, objavljuju njima suprotni akti kojima se određuju isplate privremenih novčanih primanja s jasnom tendencijom njihova pretvaranja u stalna mirovinska i druga davanja, borbima, invalidima NOB-a i njihovim obiteljima.

2020/06/19 17:02

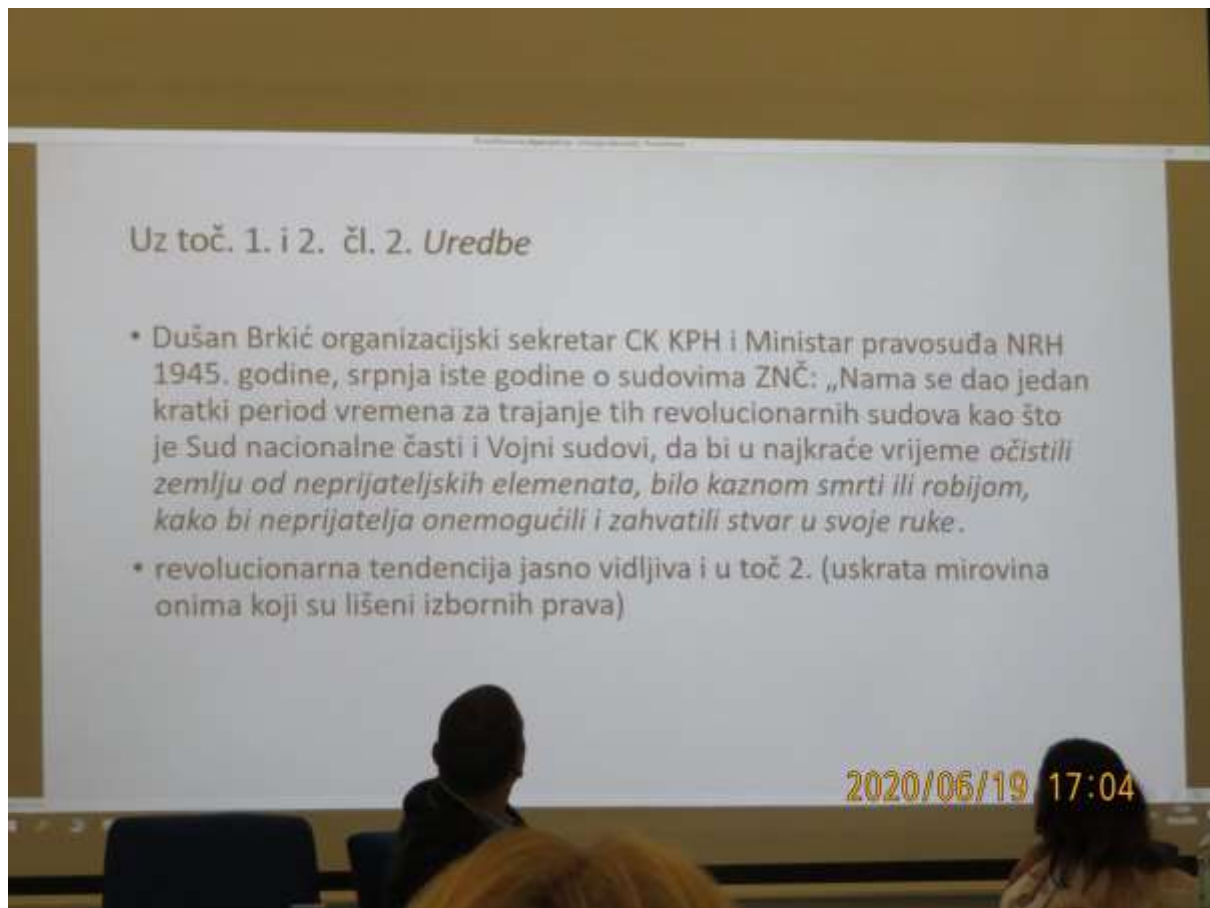
slika 1714

Savezna Uredba o ustanovljenju prava na mirovinu 25. 10. 1945.

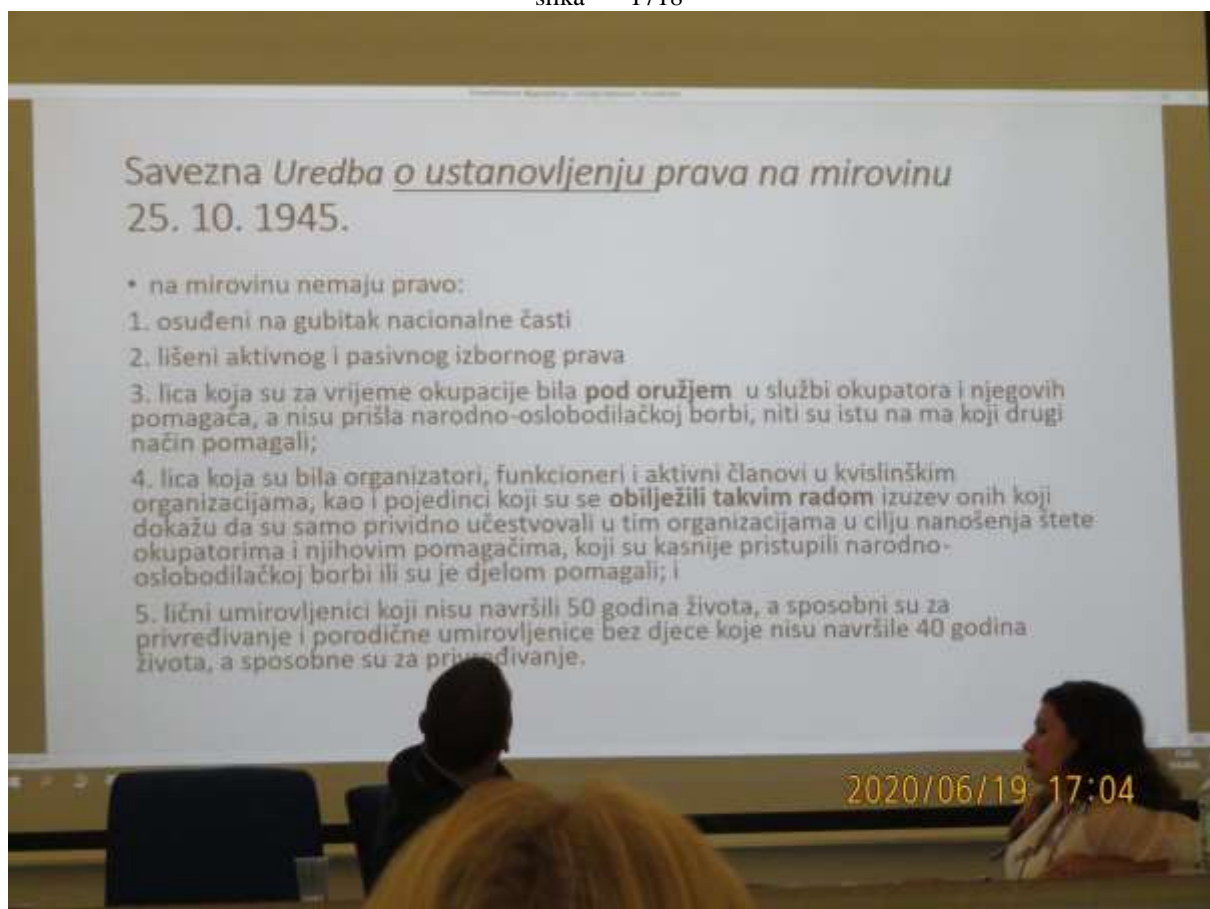
- na mirovinu nemaju pravo:
  1. osuđeni na gubitak nacionalne časti
  2. lišeni aktivnog i pasivnog izbornog prava
  3. lica koja su za vrijeme okupacije bila **pod oružjem** u službi okupatora i njegovih pomagača, a nisu prišla narodno-oslobodilačkoj borbi, niti su istu na ma koji drugi način pomagali;
  4. lica koja su bila organizatori, funkcioneri i aktivni članovi u kvislinškim organizacijama, kao i pojedinci koji su se **obilježili takvim radom** izuzev onih koji dokažu da su samo prividno učestvovali u tim organizacijama u cilju nanošenja štete okupatorima i njihovim pomagačima, koji su kasnije pristupili narodno-oslobodilačkoj borbi ili su je djelom pomagali; i
  5. lični umirovljenici koji nisu navršili 50 godina života, a sposobni su za privređivanje i porodične umirovljenice bez djece koje nisu navršile 40 godina života, a sposobne su za privređivanje.

2020/06/19 17:04

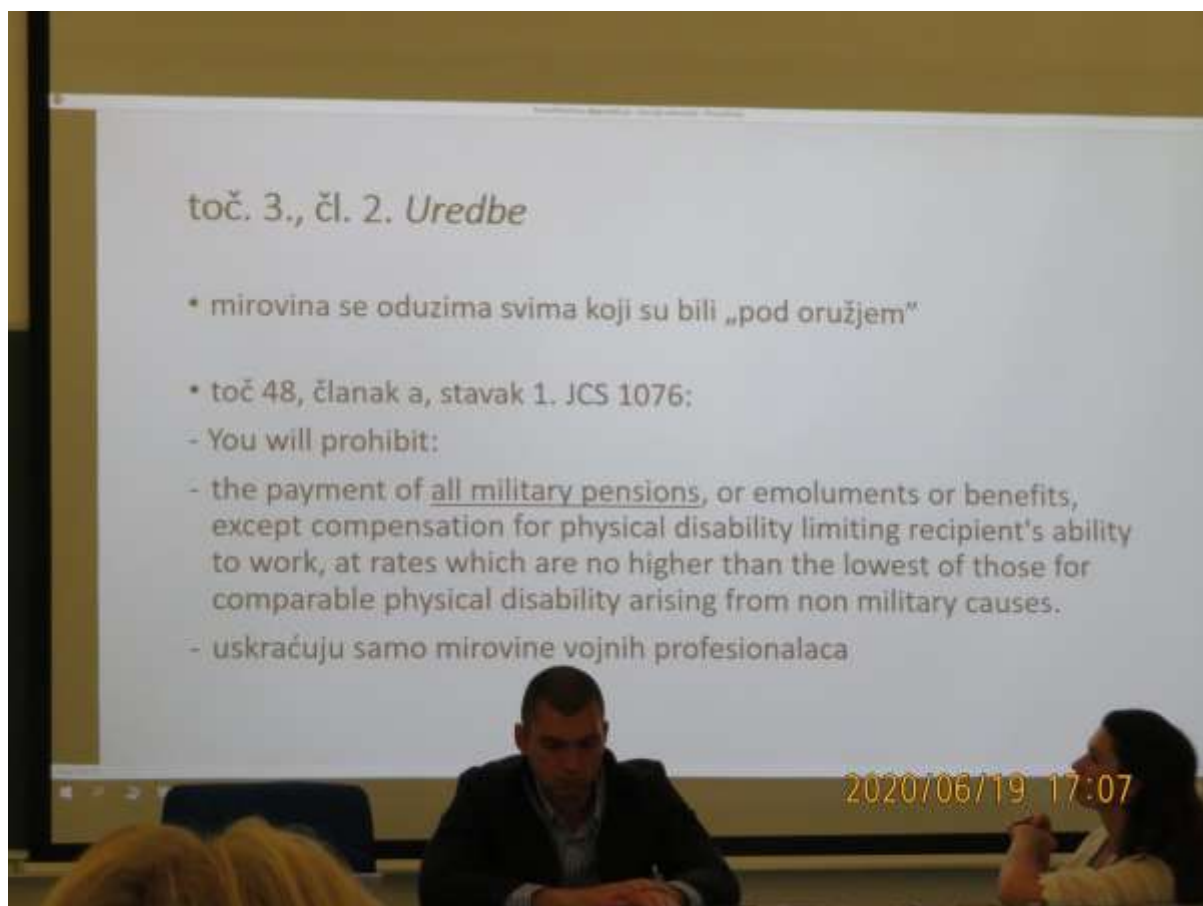
slika 1716

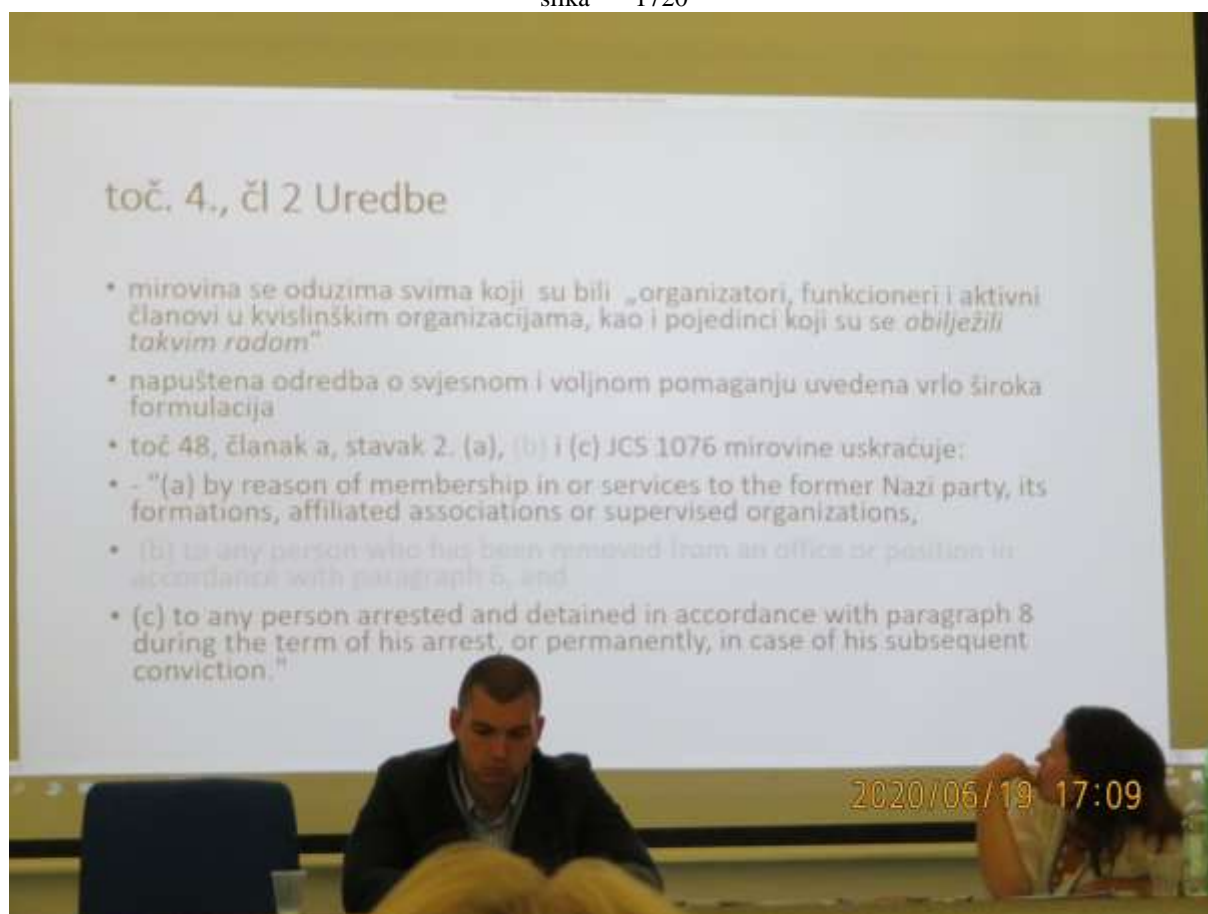
slika 1718

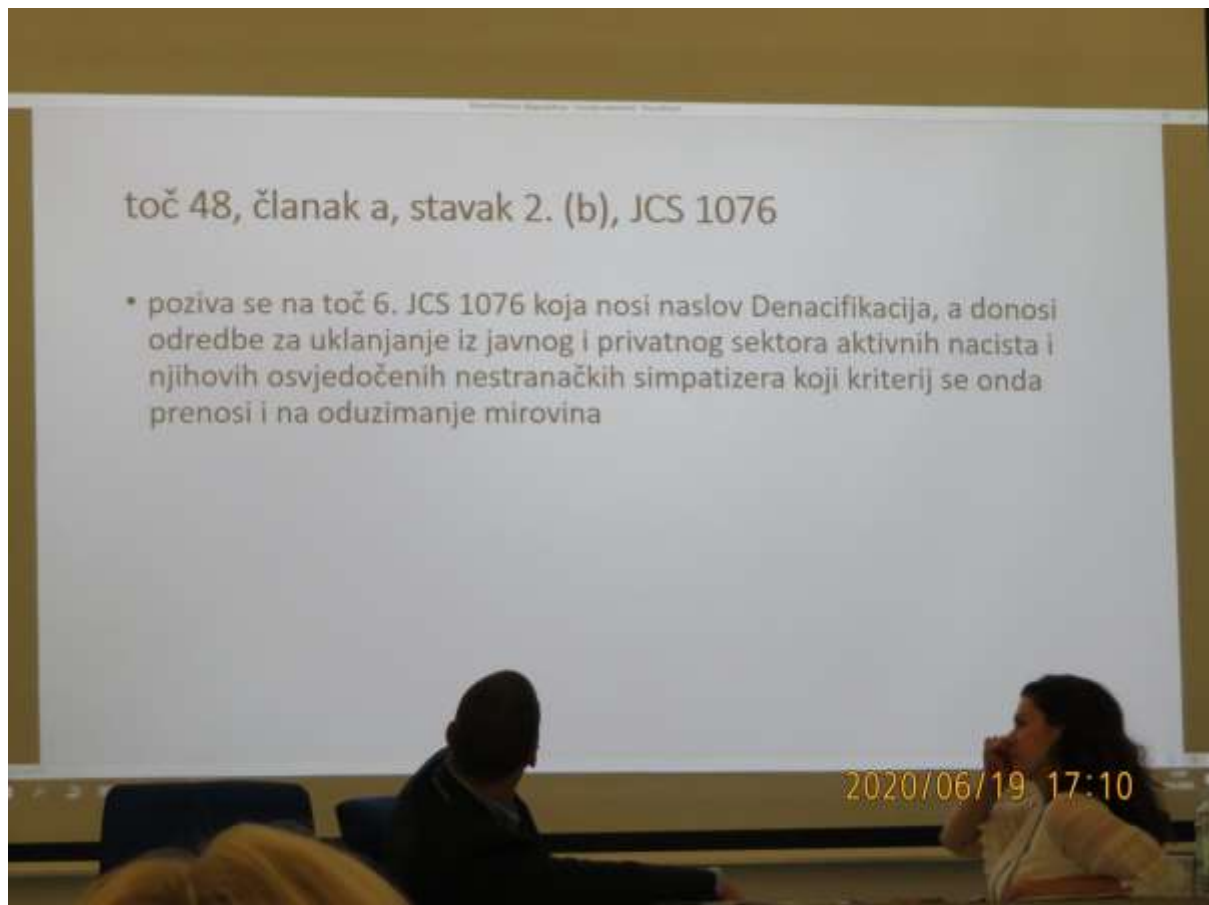
slika 1719

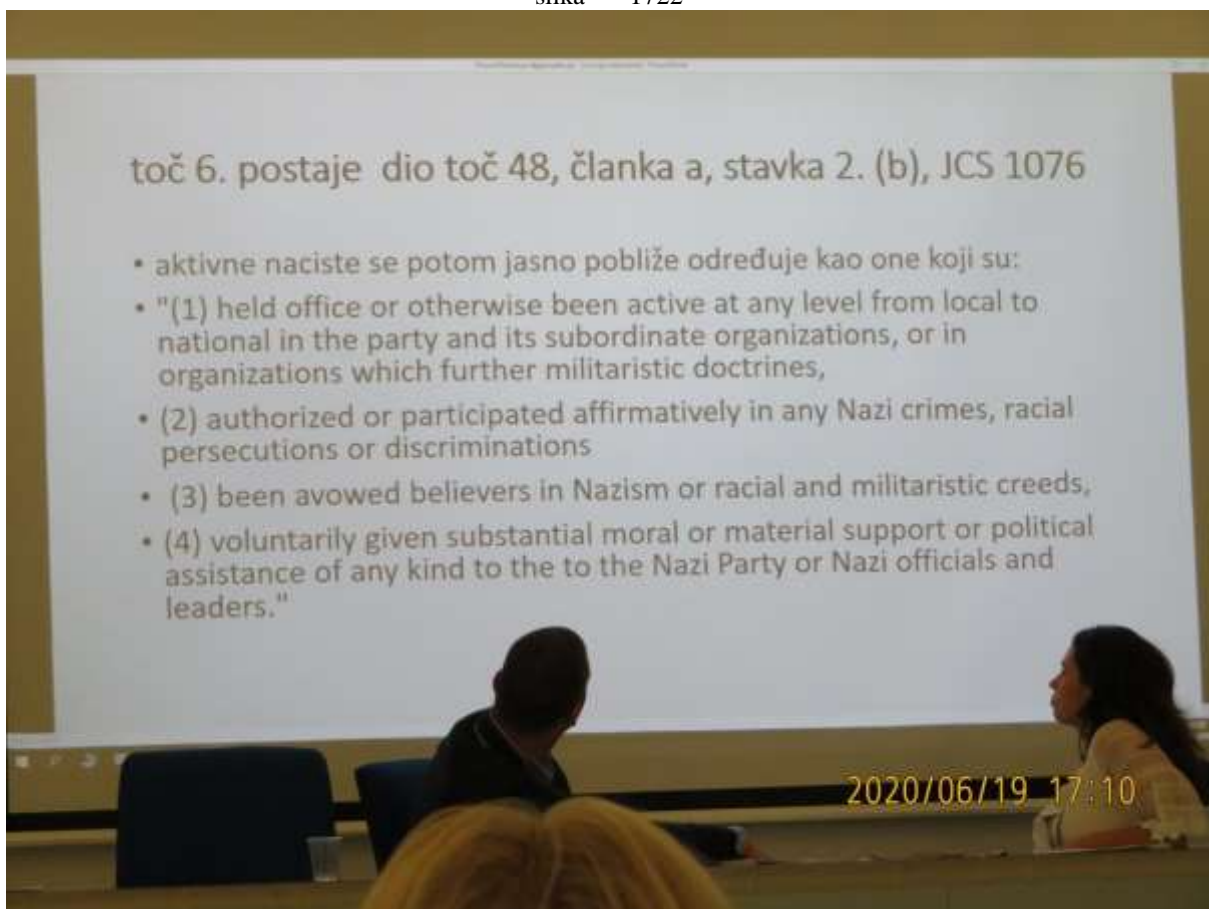
slika 1720

slika 1721

slika 1722

slika 1723

toč 48, članak a, stavak 2. (b), JCS 1076

- usredotočenost okupacijskih vlasti na one koje smatraju aktivnim i uvjerenim nacistima, bilo da je riječ o članovima stranke, bilo da je riječ o nestranačkim simpatizerima
- formulacije da se kažnjavaju oni koji su bili *visoki* dužnosnici i aktivisti ("held office or otherwise been active...") jasno definiraju pojam aktivnog člana stranke.
- sintagmama "osvjedočeni simpatizeri", odnosno oni koji su "dragovoljno davali *značajnu* moralnu, materijalnu ili političku pomoć" dosta precizno se određuje da će, među onima koji nisu bili stranački organizirani, mete kažnjavanja biti samo krupni, javno poznati nestranački simpatizeri i podupiratelji nacizma koji su dragovoljno i u znatnoj mjeri pridonosili nacističkoj stvari.

2020/06/19 17:11

slika 1724

Doseg američkog kažnjavanja

- cjelokupno pasivno članstvo koje je tvorilo većinu Nationalsocijalističke stranke, dio kojega se ponekad zasigurno znao pozitivno odrediti spram pojedinih poteza nacističkih vlasti, ni u najstrožem razdoblju američke okupacijske uprave nije došlo pod udar zakona pa ni revizije mirovina

2020/06/19 17:12

slika 1725

Usporedba američkih i jugoslavenskih kriterija za oduzimanje mirovina:

- američki kriteriji:
  - profesionalni vojnici s tim da im se isplaćuju invalidnine u razini civilnih
  - nositelji počasnih nacističkih mirovina
  - ratni zločinci
  - aktivni (stranački) organizirani nacisti ili izvanstranački nacistički podupiratelji
- jugoslavenski kriteriji:
  1. osuđeni na gubitak nacionalne časti
  2. lišeni aktivnog i pasivnog izbornog prava
  3. lica koja su za vrijeme okupacije bila **pod oružjem** u službi okupatora i njegovih pomagača, a nisu prišla narodno-oslobodilačkoj borbi, niti su istu na ma koji drugi način pomagali;
  4. lica koja su bila organizatori, funkcioneri i aktivni članovi u kvislinškim organizacijama, kao i pojedinci koji su se **obilježili takvim radom** izuzev onih koji dokažu da su samo prividno učestvovali u tim organizacijama u cilju nanošenja štete okupatorima i njihovim pomagačima, koji su kasnije pristupili narodno-oslobodilačkoj borbi ili su je djelom pomagali; i
  5. lični umirovljenici koji nisu navršili 50 godina života, a sposobni su za privređivanje i porodične umirovljenice bez djece koje nisu navršile 40 godina života, a sposobne su za privređivanje.

2020/06/19 17:12

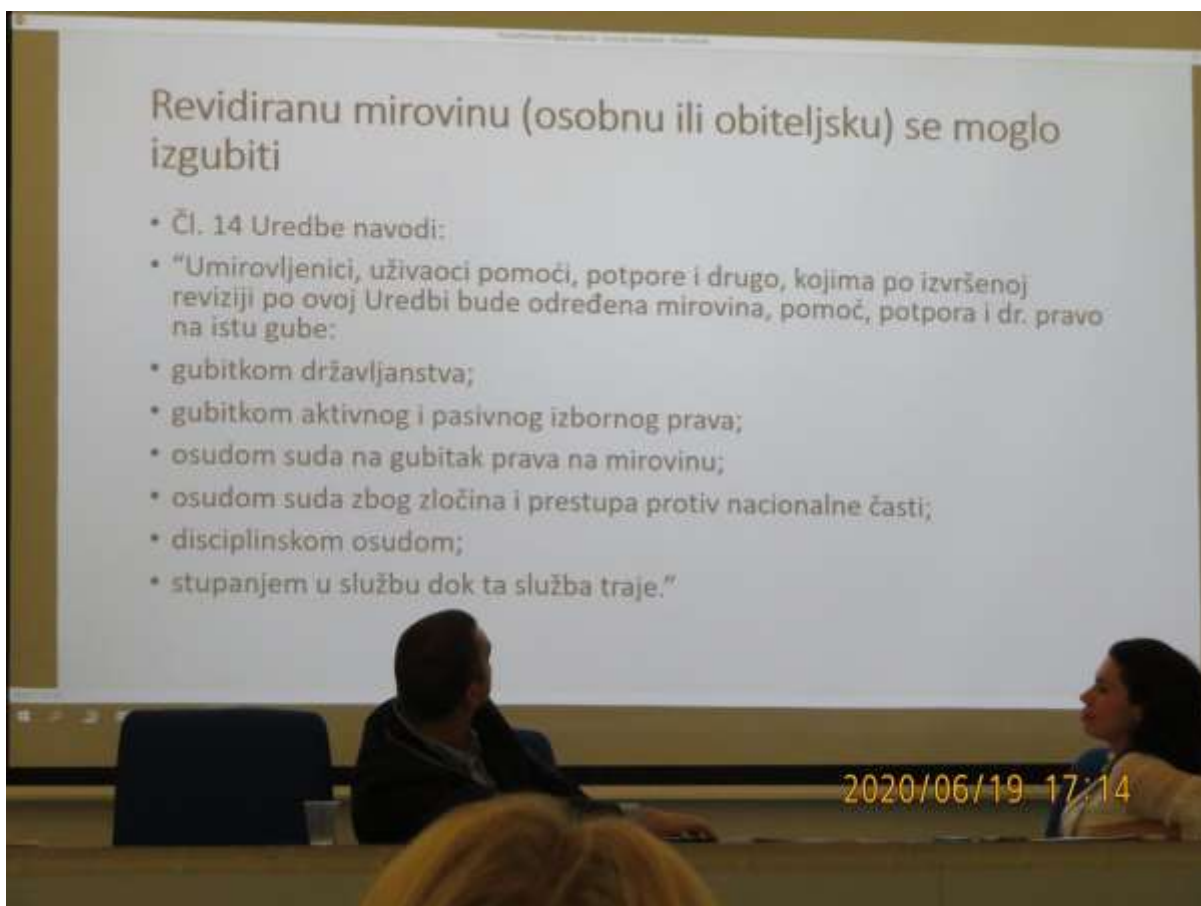
slika 1726

Toč. 2. čl. 4 Uredbe

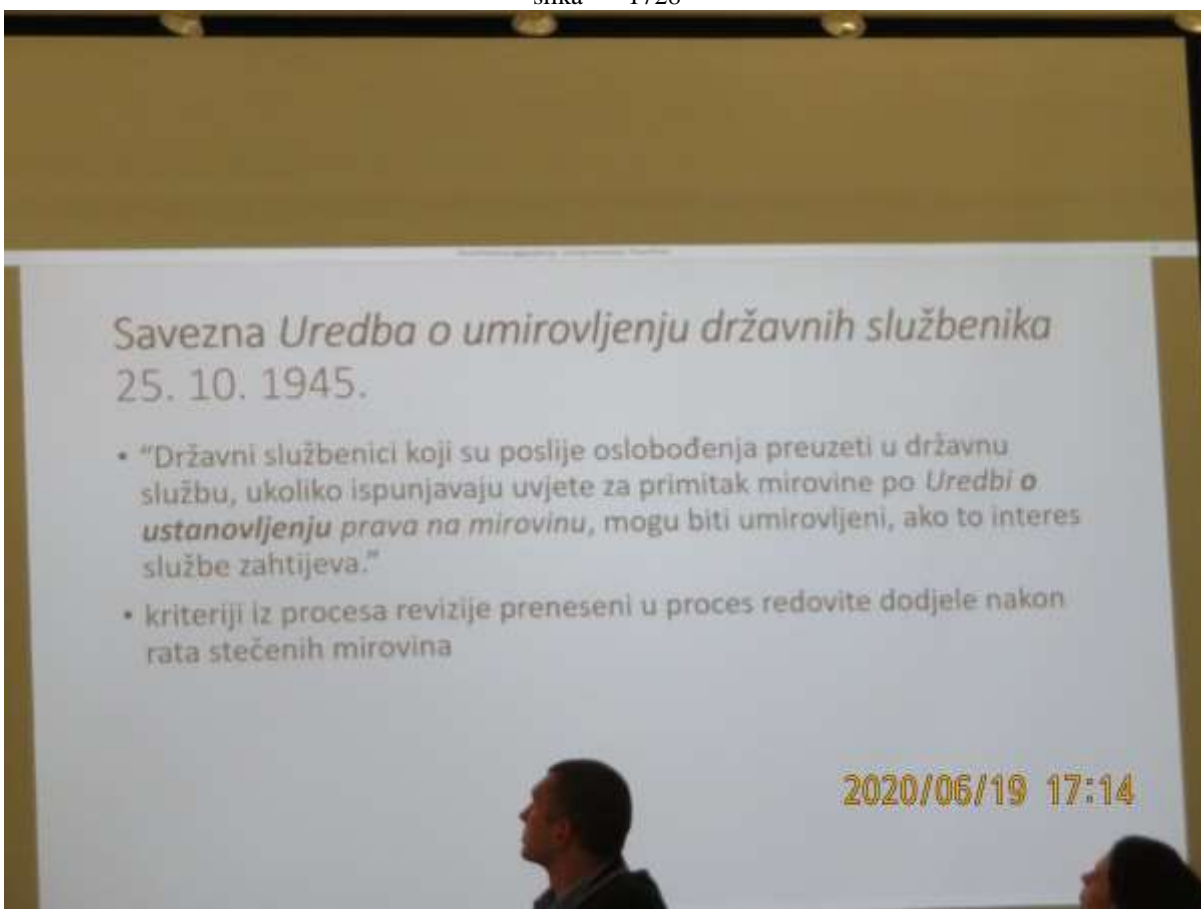
- brisanjem odredbe o „svjesnom i voljnom pomaganju okupatorima” i uvođenjem formulacije o „svima koji su se obilježili” kolaboracijom briše ne samo razliku između pasivne i aktivne kolaboracije, nego i između stranački organiziranih pojedinaca i onih koji nisu bili članovi nikakve političke organizacije, što daje faktički neograničene mogućnosti tumačenja i ostavlja otvorena vrata za široke sektaško političke obračune.
- Za razliku od denacifikacije u Njemačkoj koja nije oduzimala mirovine pasivnim članovima Nacionalsocijalističke stranke, razmatranje mirovinskih prava bilo kakvih politički organiziranih kolaboranata u Hrvatskoj faktički nije dolazilo u obzir, budući da se režim s takvima obračunavao puno surovije.
- Iz pregledanih je spisa razvidno da se revizija mirovina gotovo u cijelosti svodila na ispitivanje „političkog držanja” (s izuzetkom tek nekoliko članova Kulturbunda čije su molbe odbijene) pojedinaca koji nisu bili članovi nikakvih političkih organizacija.

2020/06/19 17:13

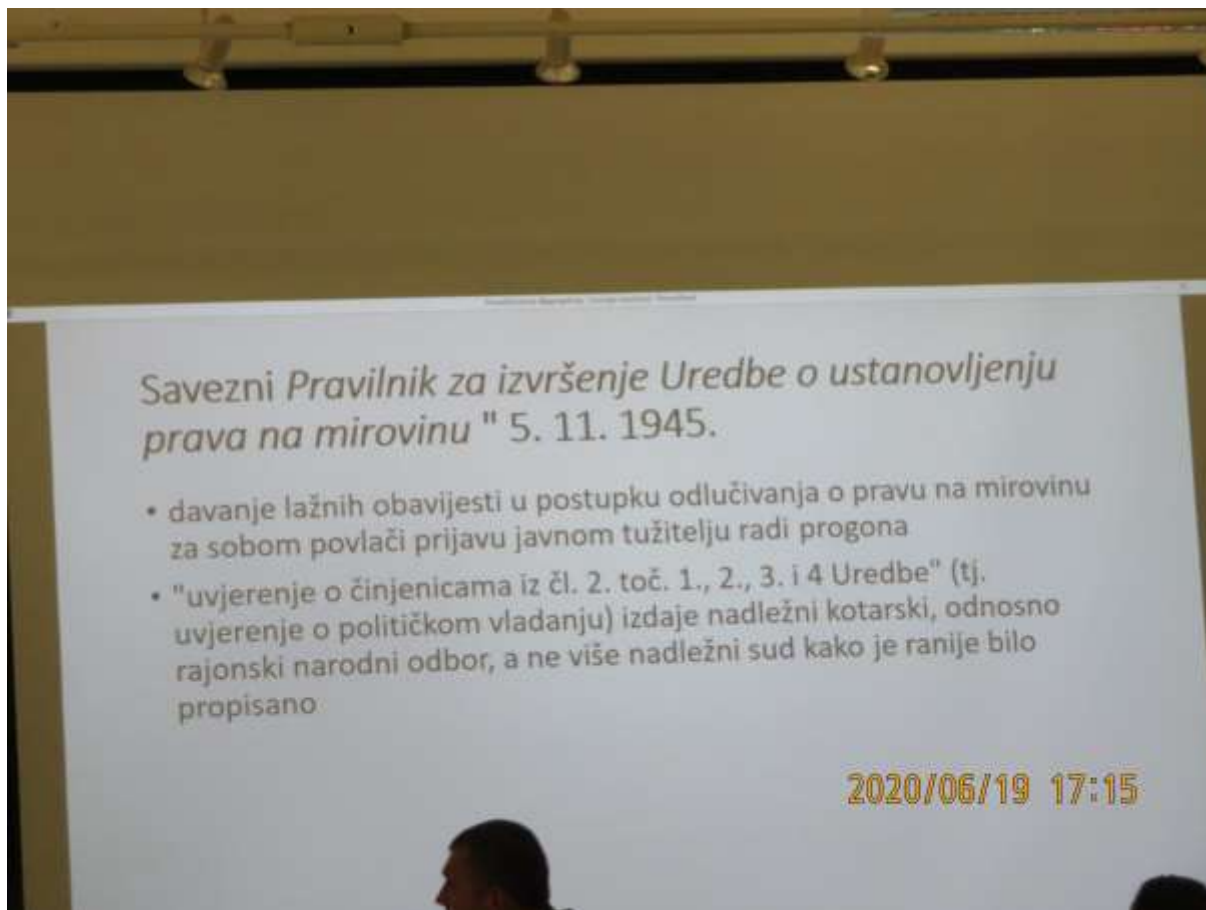
slika 1727

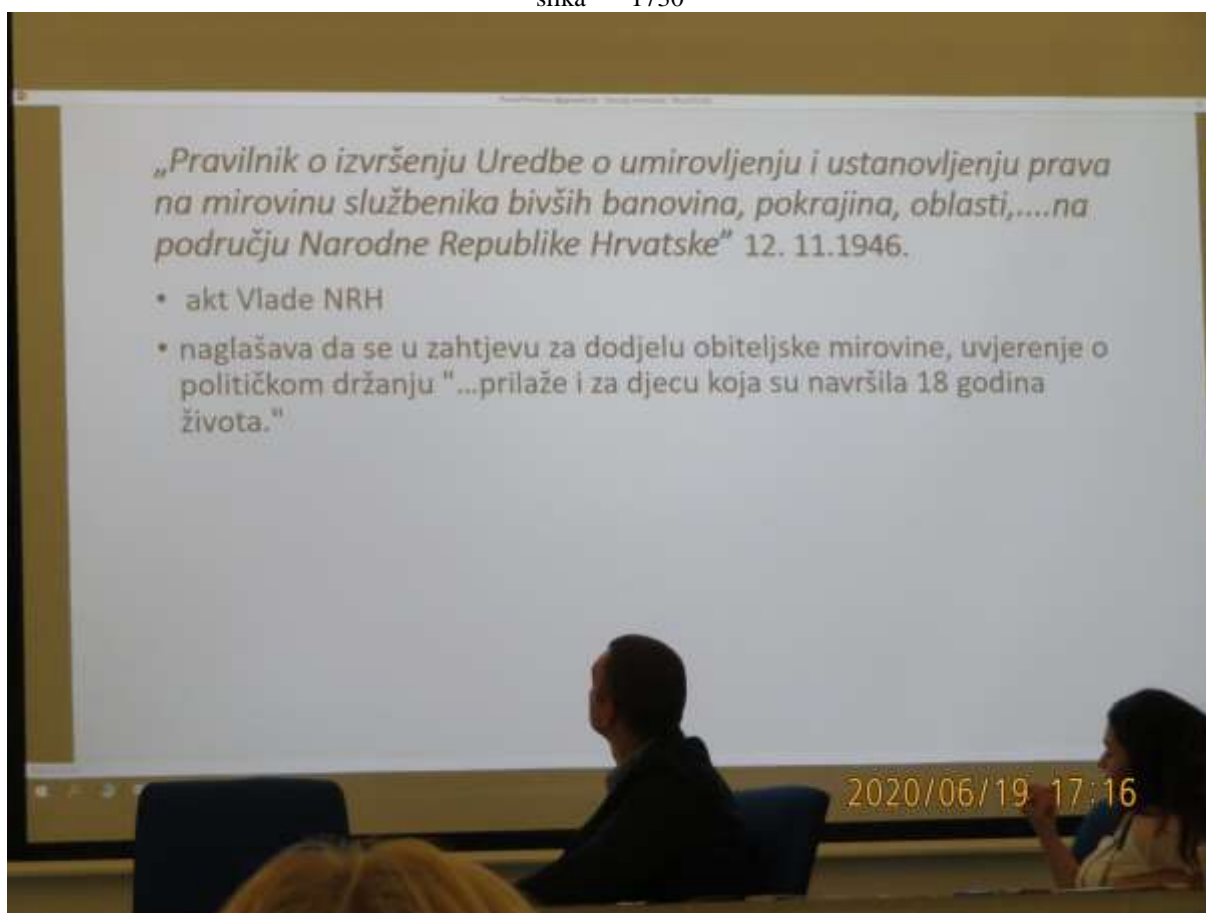
slika 1728

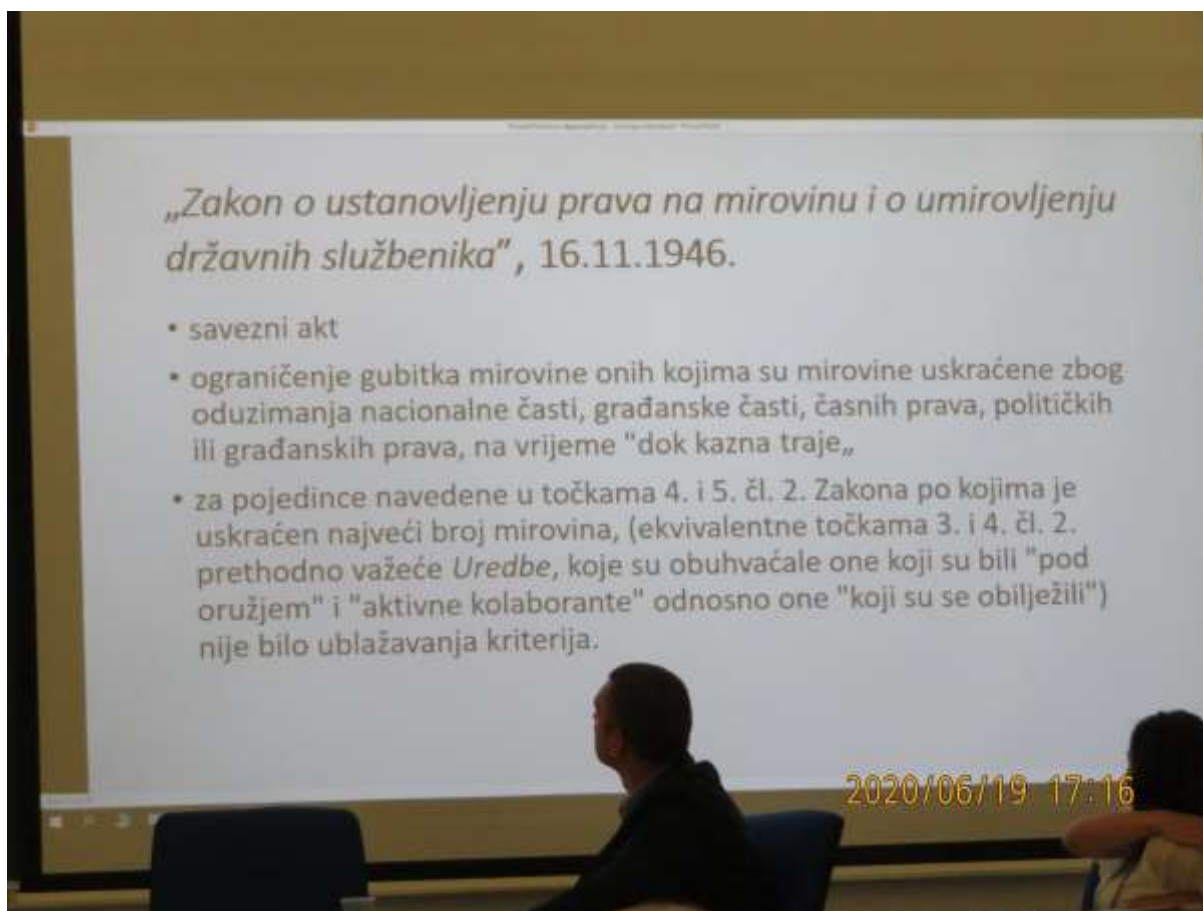
slika 1729

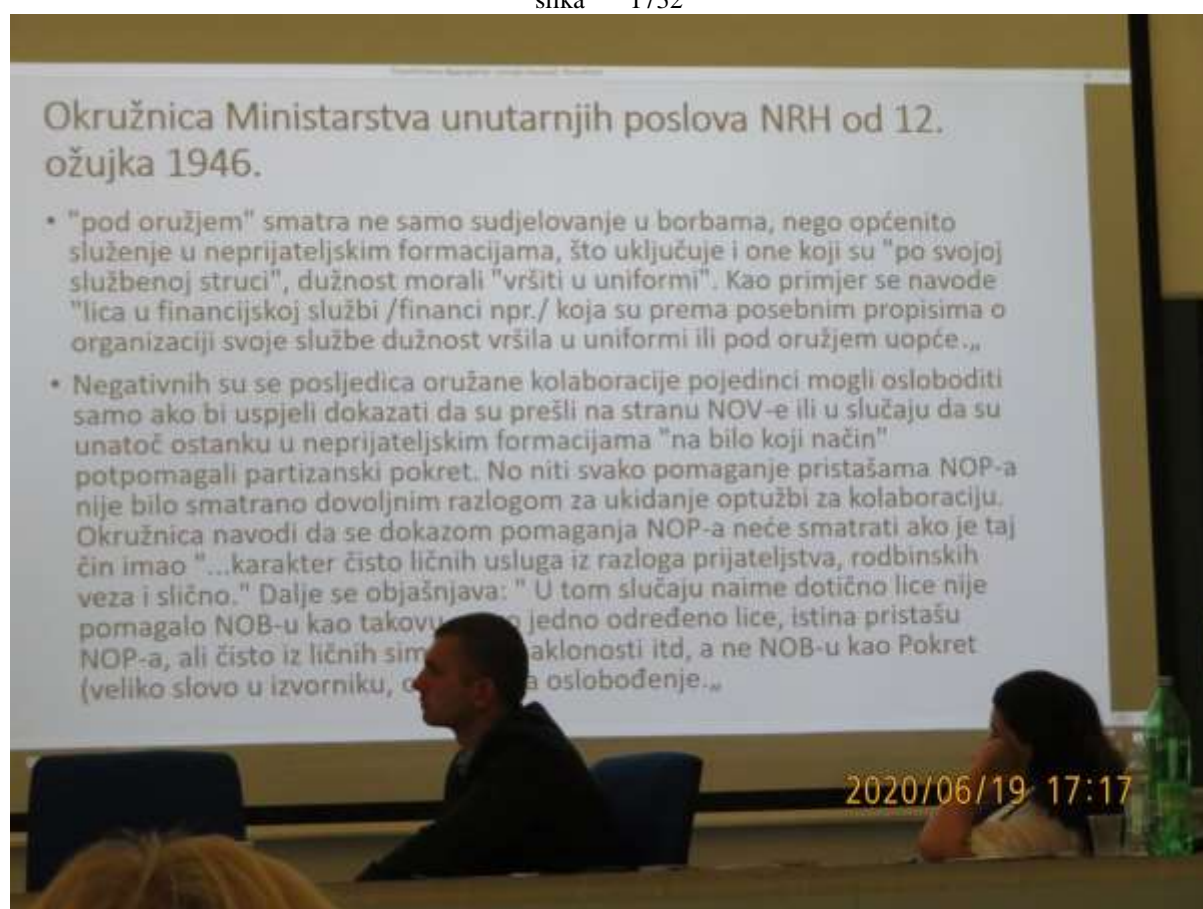
slika 1730

slika 1731

slika 1732

slika 1733

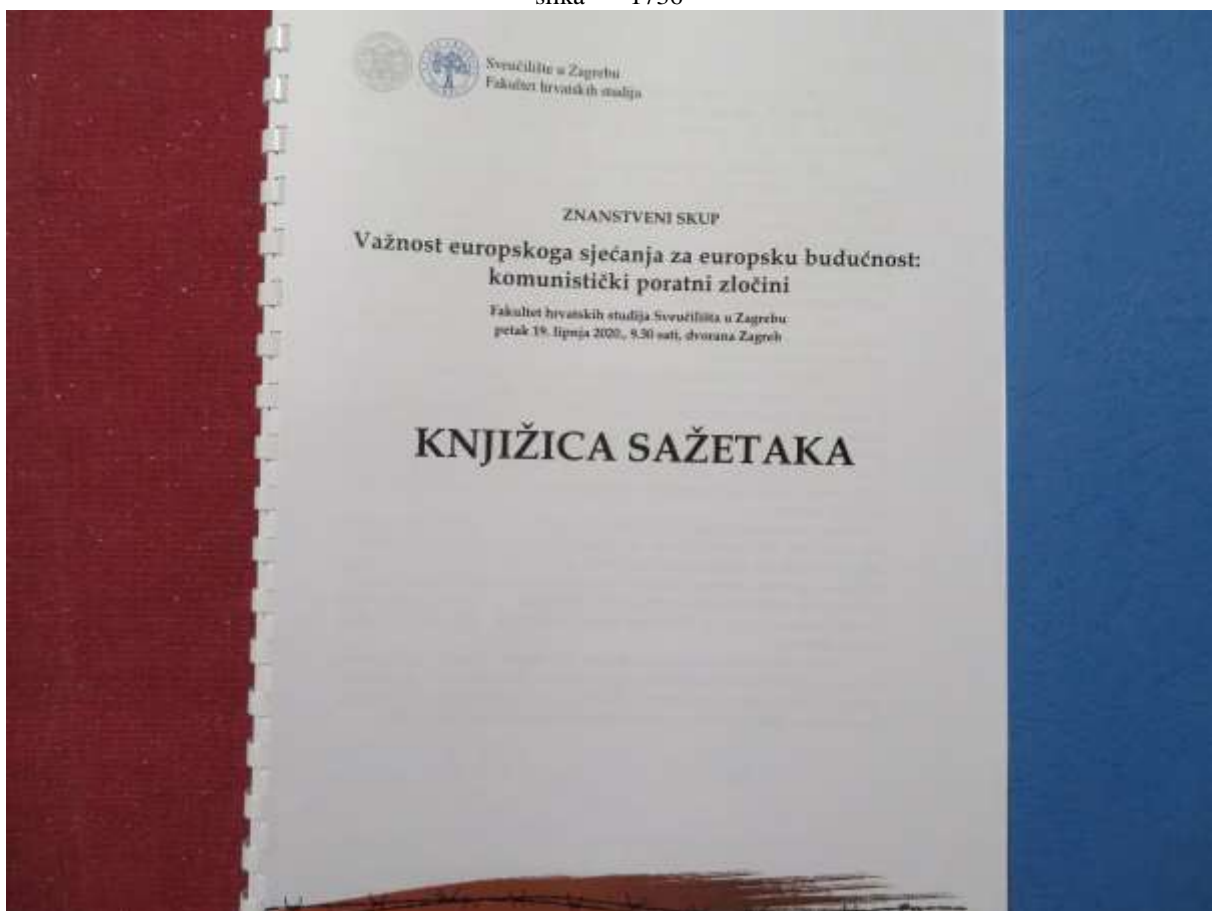
slika 1734

slika 1735

slika 1736

slika 1780

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu organizira znanstveni skup u prigodi obilježavanja 75. obljetnice Babićke tragedije i hrvatskih kriznih putova te civilizacijske potrebe suočavanja s prošlošću, pri kraju predsjedanja Republike Hrvatske Vijećem Europske unije.

U završnom razdoblju Drugoga svjetskoga rata (od jeseni 1944.) jugoslavenski komunistički režim započeo je provoditi sustavnu i masovnu represiju nad osobama koje su s komunističkoga motrišta označene „narodnim neprijateljima i ratnim zločincima“. Pri tom u „narodne neprijatelje i ratne zločince“ nisu ubrajane samo osobe koje su u ratu bile vojni, politički ili službenički pripadnici različitih struktura suprotstavljenih komunizmu i njegovu partizanskomu pokretu, nego i golemi broj osoba (tzv. običnih građana) koje su prema različitim mjerilima (svjetonazor, imovinsko stanje, politički stavovi, religioznost itd.) bile nepoželjne komunističkomu poretku.

Danas je teško razumijevati sustavnost, goleme razmjere i sveobuhvatnost represije koju je potkraj rata i u poraću provodio jugoslavenski komunistički poredak, ali je nužna sustavnost u obradi ovih tema.

U nekoliko mjeseci nakon sredine svibnja 1945., jugoslavenski komunistički režim na području Slovenije te pojedinih dijelova Hrvatske i drugih dijelova Jugoslavije izvršio je najmasovnije pogubljenja hrvatskih civila i vojnika. Drugu vrstu sustavnih masovnih pogubljenja – uglavnom bez ikakvih suđenja ili uz ubežana skupna suđenja pred prijetkim revolucionarnim sudovima – jugoslavenski je režim izvršio nakon zauzimanja („oslobodjenja“) pojedinih područja, naselja i gradova. I većinu takvih pogubljenja provodila je OZN-a prema „spisakovima“ koji su bili ranije prikupljeni i dopunjavani nakon osvajanja pojedinih lokaliteta.

O navedenim masovnim zločinima najkonkretnije svjedoče prikrivena stratišta i grobišta koja su do 1990. bila najstrože čuvana tajna jugoslavenskoga komunističkoga režima, a nakon 1990. službena državna povjerenstva su do 2012. na teritorijima dijela novonastalih država evidentirala ukupno približno 1700 masovnih prikrivenih stratišta i grobišta: u Sloveniji 991, u Hrvatskoj 843, u Srbiji 180 te u Bosni i Hercegovini 91. U dijelu država nastalih raspukom Jugoslavije (Crna Gora, Kosovo, Makedonija) ta tema još nije ni službeno ni otvorena.

Suživotom na činjenicu da Republika Hrvatska sada predjeda Vijećem Europske unije, akademska zajednica Republike Hrvatske tijekom toga mandata ima obvezu pridonijeti suočavanju na zločinačkom komunističkomu prošlošću, na koje suočavanje obvezuje europska humanistička civilizacijska baština te odgovarajući dokumenti pravne stečevine EU.

slika 1781

ORGANIZACIJSKI ODBOR

prof. dr. sc. Josip Jurčević

izv. prof. dr. sc. Ivo Džinić

doc. dr. sc. Vlatka Vukelić

dr. sc. Vladimir Šumanović

Mijo Beljo, mag. educ. hist.

Vlatko Smiljanić, univ. bacc. hist.

slika 1782

SAŽECI

prof. dr. sc. Josip Jurečević

Suočavanje s čimbenicima u zločinačkom jugoslavenskom komunističkom poretku

Rad se temelji na dijelima klasika marksističkog komunizma te izvornim dokumentima Komunističke partije Jugoslavije (KPJ) i državnih tijela koje je KPJ ustrojila i nadzirala. Čitajući se može sačiniti o glavnim komunističkim ideološkim i političkim stajalištima te tome skladnoj praksi jugoslavenskoga komunističkog režima. U prvom dijelu je naglasak na suočavanju s činjenicama da je marksistička ideologija sama sebe predstavljala zločinačkom, tj. potpunim prekidom (diskontinuitetom) s cjelokupnom nekommunističkom civilizacijskom baštinom te je radi uspostave komunističkog poretka otvoreno zapovarala nutržnost primjena neograničenog revolucionarnog nasilja kojem je svrha potpuno fizičko uništenje ljudi i institucija koji su nositelji nekommunističkog poretka, institucija, ideja i simbola. Zatim se ukazuje na činjenicu da je KPJ od osnivanja (1919.) bila nek osekcija (podružnica) Komunističke internacionale (Kominterne) s kojom je upravljaio ruski komunistički režim s ciljem uspostave komunizma u cijelom svijetu. Dokumenti o ustrojavanju komunističkog sustava vlasti na prostoru Jugoslavije nedvojbeno pokazuju da se radilo o modelu s kojim je KPJ u potpunosti sljedila zločinačku ideologiju klasika marksizma i u potpunosti oponašala zločinački model staljinističke prakse. Izvorni dokumenti različitih institucija jugoslavenskoga komunističkoga poretka najjasnije pokazuju da su komunistički ratni i poratni zločini na jugoslavenskom prostoru bili cjelovito idejno i politički omišljeni, organizacijski pripremani i zapovjedeni te najustavrije provedeni. U zaključnom dijelu rada navedeni su, između ostalog, i brojani pokazatelji o najtežim zločinima jugoslavenskog komunističkog režima, koji su utvrđeni u znanstvenim istraživanjima i istragama državnih tijela zemalja nastalih nakon 1990. g., tj. nakon raspada Jugoslavije i formalnog sloma europskih komunističkih režima. Rad je prinos suočavanju s europskom komunističkom prošlošću, skladne koncepciji suočavanja koja je oblikovana u dokumentima europskih integriranih institucija. Suočavanje sa zločinima jugoslavenskog totalitarnog komunističkog režima ima posebno veliko značenje jer je i u europskim institucijama ostala iz hladnoratovskog razdoblja naslijeđena nesklonost za suočavanjem sa zločinima jugokomunističkoga režima. U tom smislu su posebno zanimljivi u radu izneseni komparativni brojani pokazatelji koji svjedoče da je jugoslavenski komunistički poredak bio jedan od najzločinačnijih europskih komunističkih režima.

slika 1785

SAŽECI

Ante Beljo, ing.

Bleiburg u britanskim arhivima - svibanj 1945., sv. 75. obilježnicu Bleiburske tragedije

Za službeni završetak Drugog svjetskog rata u Europi proglašen je 9. svibnja 1945. godine, datum na koji je stupila na snagu bezuvjetna kapitulacija njemačkoga Trećega Reicha potpisana 8. svibnja. Događanja poslije tog datuma i kasnije 14., 15. i 16. svibnja za pripadnike hrvatske vojske i stotine tisuća hrvatskog civilnog pučanstva koje je bježalo prema zapadu ispred jugoslavenskih komunističkih armija u cilju prodaje zapadnim saveznicima i očekivanje zaštite. Na sastanku u dvorcu u Bleiburgu između „pregovarača” s britanske, hrvatske i jugoslavensko-partizanske strane prevareno i prisilom hrvatska vojska je razorušana, prisiljena na predaju i istog dana predvečer skupa s preko 200 000 civilnog pučanstva „vraćena” u Jugoslaviju. Poslije povratka za njih su uslijedile masovne likvidacije i višegodišnji Križne putovi. Britanska strana se ne smatra suodgovornom za ovo žrtve uz tvrdeći da oni nisu prihvatili njihovu predaju nego da su se oni predali jugoslavenskoj armiji. Drugu grupu od oko 35 tisuća Hrvata koji su bili prihvaćeni u britanske logore kao POW – ratni zarobljenici na prevaru su također između 19. i 24. svibnja bili izručeni jugoslavenskim partizanima i u potpunosti poubijani na Kočevskom Rogu. O ovim događanjima koja su bila tragična, ne samo za Hrvate nego i za ostale Europske narode koji su imali tu nesreću da završe iza željezne zavjese i oslobođenjem od jednog totalitarizma potpali pod drugi ne manje zločudan, i mnogostruko duži. Britanski arhivi su puni dokumenata o tim burnim događanjima, ali dokumenti bili nedostupni javnosti najprije prvih 50, a onda s produžetkom na 75 godina. Sa stanjem u arhivima SAD i bivšeg SSSR-a događalo se slično. O detaljima na predavanju.

slika 1786

SAŽECI

Mijo Belji, mag. educ. hist. & doc. dr. sc. Vlatka Vukelić
Rekonstrukcija poratnih zbiranja kroz svjedočanstva iz Draganovićeve arhive

U hrvatskoj se historiografiji već mnogo pisalo o Krunoslavu Stjepanu Draganoviću (1903. - 1983.), poglavito o njegovu životnom putu i djelovanju, njegovom karitativnom radu, pa i o njegovoj arhivskoj ostavštini. U ovom dijelu te obimne građe koje bi smo mogli nazvati Rimski arhiv (do 1963.), niz je dokumenata i neposrednih dokaza o spašavanju tisuća izbjeglih, ali i izjava o mučeničkomu putu tih izbjeglica. Ove izjave mahom svjedoče o strjepljanjima po Zagrebu, križnom putu, dobu izručenja, čak i vjerojatno sadnjim organiziranim vojnim operacijama hrvatske vojske tijekom povlačenja. Draganović je istražujući stradaljara na Bleiburgu i Križnom putu prikupio oko 2000 izvjeska različitih preživjelih očevidaca, većinom bivših hrvatskih vojnika i civila koji su prošli križni put, pa su u ovome sagledava osobni doprinos Krunoslava Draganovića istraživanju komunističkih zločina. U Zavodu sv. Jeronima došao je u izravan kontakt s izbjeglicama s prostora Jugoslavije i tako spoznao prva saznanja o partizanskim zločinima. Karitativno radeći među izbjeglicama, Draganović je, u neposrednom kontaktu, prikupio iskaze (sjećanja) onih koji su preživjeli svibanjska događanja. Tako je sakupio preko 600 iskaza koji se danas čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu (fond 1895, Zbirke preslika Krunoslava Draganovića o žrtvama Drugog svjetskog rata i poraća). Iskazi su dosada više puta objavljeni u literaturi, ponajviše emigrantskoj, ali fragmentarno. Njihova je vrijednost u opisu vremena i počinjenih komunističkih zločina, a sukladno tome i u mogućnosti lociranja grobišta i logora na području Slovenije i Hrvatske, ali i identifikacije masegih ubijenih. Ovdje donosimo dio iskaza/svjedočanstava u prilog razjašnjenja poratnih okolnosti, gdje pojedinci svjedoče u vremenu koje još uvijek nema ni kvantitativnu ni kvalitativnu zastupljenost u novijoj hrvatskoj historiografiji.

slika 1787

SAŽECI

dr. sc. Vladimir Šumanović
Masovni zločini II. dalmatinske brigade 1945. godine

Na osnovi arhivske i objavljene dokumentacije, te suvremene literature, autor opisuje masovne zločine koje su sukladno odlukama političkoga i vojnoga vrha obnovljene jugoslavenske države na čelu s Josipom Brozom Titom počinile postrojbe iz sastava II. dalmatinske brigade nad ratnim zarobljenicima i civilima. Riječ je o zločinima kod Širokoga Brijega u veljači 1945. godine, te kod Kečevskoga Roga u svibnju 1945. godine. U radu se osim konkretnoga opisa zapovjednoga lanca koji je doveo do masovnih zločina, u općim crtama opisuju i glavne značajke II. dalmatinske brigade, u vidu njezine brojnosti u trenutku počinjenja tih zločina, kvalitete vojne opreme i njezina zapovjednog kadra. Pri tome je posebna pozornost posvećena sustavu veza između jugoslavenskoga vrha i neposrednih učesnika masovnih zločina.

slika 1788

SAŽETCI

Tea Čuček, mag. paed. relig. et catech.
Mučnj - zločin bez kazne

U današnje vrijeme, govoreći o žrtvama II. svjetskog rata, ne možemo ne spomenuti zločine počinjene na Bleiburgu i mnogim križnim putovima duž orodolone Jugoslavije. Jedna od „postaja“ Križnoga puta bilo je i maceljsko stratište u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, 10 kilometara sjeverno od grada Krapine. Macelj, kako ga naziva lokalno stanovništvo, Titovo kovište, najmasovnije je mjesto počinjenog kolektivnog zločina na području Republike Hrvatske, a brojke koje se spominju govore čak o više tisuća ubijenih. O poklopu u Maclju šutjelo se sve do 1990. godine. Prvi koji javno progovara jest blagopočasni kardinal Kurić, stavljajući naglasak na nevine žrtve koje su odvođene u smrt te na njihovo dostojanstvo. Iako je sjećanje na maceljske žrtve među lokalnim stanovništvom, a i na područja cijele Države vrlo živo, povijesni, odnosno znanstveni dokazi su vrlo skromni. Oni što danas posjeduju jest zapisi iz Kućne povijesti franjevačkog samostana u Krapini te nekolicina svjedočanstava lokalnog stanovništva. Najvažniji je ovaj Frano Žveščak zabilježen u njegovoj knjizi „U vjetrov spomen“, u kojoj on, između ostalog, prema sjećanju skicira sbernatski prikaz logora i kretanje hrvatskih zarobljenika u svibnju i lipnju 1945. godine prije strijeljanja u maceljskoj šumi. U veljači 1992. godine osnovana je Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava Republike Hrvatske, koja je ukinuta 2007. godine. Komisija, na čelu s Vicom Vukotićem započela je 1992. godine s iskapanjima u maceljskoj šumi. U iskapanju Komisije otvorene su 23 jame i iskopani 1163 ljudska kostura, 14 zlatnaka, jedan prsten te vojnička instalna potcija, a smatra se da je još oko 130 neistraženih jama.

slika 1789

SAŽETCI

Vilim Domačinović, mag. iur.
Vojna uprava za Banat, Bačku i Baranju s posebnim osvrtom na odnos nove vlasti prema domicilnom (njemačkom) stanovništvu

Zauzimanjem područja Vojvodine od strane Crvene armije u jesen 1944. godine, komunistička Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije (NOVJ) na tome području uspostavila je svoju vlast. Glavna ustanova nove vlasti bila je Vojna uprava za Banat, Bačku i Baranju na čijem čelu se nalazio general-major NOVJ i predratni član Komunističke partije Jugoslavije (KPJ) Ivan Rukavina. Ustanova kojom je rukovodio Rukavina izdavala je zapovijedi i odredbe za poduzimanje konkretnih aktivnosti prema domicilnom stanovništvom, a koje je na ovom području velikim brojem činilo njemačko stanovništvo, odnosno Folksdojčeri (Volksdeutsche). Cilj ovoga izlaganja je na osnovi dostupne dokumentacije objasniti na koji način su odluke te ustanove koju je vodio Rukavina utjecale na protjerivanje tamošnjega njemačkoga stanovništva, odnosno na proces etničkoga čišćenja koji su snage NOVJ provodile na tome području. Postupci postrožbi NOVJ koje su se nalazile pod vodstvom Rukavine analizirati će se u skladu s odredbama Antifašističkoga vijeća narodnoga oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) o postupcima prema jugoslavenskim državljanima njemačke nacionalnosti.

slika 1790

SAŽECI

Vlatko Smiljanić, univ. bac. hist.
Komunistički zločini u Virovitici

Tema komunističkih zločina na području Virovitice i okolice tijekom rata i ponajviše ostala je prilično znanstveno-kritički i historiografski neistražena u kontekstu savremene povijesti Slavenske Podravine. Povijest Drugog svjetskog rata na tome području rastrkana je diljem zavičajnih arhiva, periodike i literature, dok je potonja stvarata s ideološkim i psiko-komunističkim inspiracija. Stoga, autor će u skladanju i radu uvodno obrazložiti političke i društvene odnose te tjeke borbi u Virovitici i okolici od 1941. do 1944. godine s naglaskom na načine i postupanja partizanske vojske prema neprijateljima. Tozna rada je kronološki usmjerena na 1944. i 1945. godinu kada partizanska vojska zauzima Viroviticu i virovitičku okolicu, preuzima institucionalnu vlast, organizira suđenja neprijateljima te vrši ubojstva i pljačke grada i okolice. Komunistički zločini u Virovitici bit će analizirani u kontekstu vojnih djelovanja VI. (slavonskoga) korpusa NOV-a. Tema se temelji na arhivskim podacima iz virovitičkoga franjevačkoga samostana, svjedočanstvima preživjelih, zavičajnoj periodici te relevantnoj literaturi.

slika 1791

SAŽECI

doc. dr. sc. Wally Krašić
Neuspjela otmica bivšeg ministra Nezavisne Države Hrvatske Mate Erakovića

Ubojstva i otmice hrvatskih političkih emigranata koje je vršio jugoslavenski komunistički režim prvenstveno se vezu uz razdoblje od sredine 1960-ih do kraja 1980-ih godina. Međutim, taj je temelj neposredno nakon Drugog svjetskog rata. Prvo ubojstvo zbilo se već 1946. godine u Tisku, a meta je bio Ivan Protulipac, dok je prva otmica, slodite neuspjela, izvršena u Austriji 1948. godine nad Matom Erakovićem. Radilo se o osobi koja je vršila nuz visokih dužnosti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH), a nakon rata bio je jedan od ključnih ljudi Hrvatskoga narodnog otpora (HNO), tj. osoba koje je u inozemstvu i domovini trebala provoditi borbu za ponovnu uspostavu samostalne hrvatske države. Vite informacija u neuspjeloj otmici pojavilo se u jednom beogradskom časopisu početkom 1980-ih, a radilo se o narudnoj ispravosti jednog od dvojice otmičara. Međutim, službeni dokumenti o tome događaju, a radi se o svjedočanstvima trojice sudionika otmice te izvještajima jugoslavenskih institucija koje su radile na njezome organiziranju nude drukčije varijante događaja. Spomenuti dokumenti pokazuju da je glavna uloga u otmici imao Erakovićev bliski suradnik i kum, koji je bio jedan od pet doznika jugoslavenskih obavještajnih službi koji su dostavljali informacija iz vrha HNO-a i značajno pridonijeli razbijanju Akcije 10. Travnj, koja je za cilj imala povezati kritičarske skupine koje su u zemlji vodile gerilske borbe s jugoslavenskim komunističkim režimom i staviti ih pod vođstvo HNO-a. Također, kontinentalizacija ove otmice pokazuje da se nije radilo samo o djelovanju protiv jednog bivšeg ustajnog dužnosnika, nego osobe koja je igrala važnu ulogu u poslijeratnom radu protiv jugoslavenskog komunističkog režima te da je treba promatrati u sklopu akcije jugoslavenskih obavještajnih službi, zvane Operacija Gvardijan, koja je bila odgovor na HNO-ovu Akciju 10. Travnj.

slika 1792

SAŽETCI

dr. sc. Hrvoje Mandić

Odnos i postupci NOVJ prema oružanim snagama Njemačke i NDH te prema civilnom stanovništvu Nevesinja od veljače do lipnja 1945. godine

Najveći dio Drugoga svjetskog rata Nevesinje je bilo slabo naseljeno mjesto bez ikakvog vojnog značaja. Zbog novonastalih vojnih i političkih okolnosti Vrhovno zapovjedništvo oružanih snaga Njemačke (Oberkommando des Wehrmachts - OKW) uspostavilo je aktivnu obranu zvanu „zelena crta“ s bočnim utvrđenjima Krin - Široki Brijeg - Mostar - Nevesinje kako bi štiti jugozapadni bok glavne crte bojišta radi povlačenja njemačke skupine vojski E od napada Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ) i od mogućeg iskrcavanja savezničkih snaga u Dalmaciji. Borbe za Nevesinje trajale su od listopada 1944. do sredine veljače 1945. kada su postrojbe NOVJ okončale njegovo zauzimanje. Odjeljenje za zaštitu naroda (OZN-a) uz pomoć redovnih postrojbi NOVJ imale su naredbu uspostaviti revolucionarnu komunističku vlast metodom likvidacije nečužnog civilnog stanovništva i zarobljenih pripadnika oružanih snaga Njemačke i NDH u tom mjestu. U poraču 1945. postrojbe NOVJ uz odobrenje OZN-e činili su masovna ubojstva zarobljenih hrvatskih vojnika s Križnog puta i ubacivali ih u Bišinu, mjesto zvano jama Novakuša kod Nevesinja.

slika 1793

SAŽETCI

Marko Ardižanec, mag. hist.

Povratni komunistički zločini u Zagrebu

Danas, kada živimo u modernom društvu 21. stoljeća, svjedoci smo moralne i političke osude zločina totalitarnih režima fašizma i komunizma što neretko dolaze pod isti nazivnik, koji je nekada stizala prevažno iz zapadnih evropskih zemalja desetljećima, ako ne i stoljetnih bistrina političkog sustava liberalne demokracije, a posljednje vrijeme stiče i iz zemalja naknadnih potpisnica Varševskog pakta. Iako Hrvatska, nekad kao dio komunističke Jugoslavije nikada nije bila član navedenog vojnog saveza, svakako je morala svrstat i krug zemalja koje su se napustile komunističko totalitarno uređenje tek početkom devedesetih godina dvadesetog stoljeća, baš poput zemalja potpisnica. Unatoč naputima mnogih različitih institucija Europske unije, poma kojima zločini oba navedena totalitarizma treba tretirati jednako, pojedini segmenti društva u Hrvatskoj i dalje gledaju na žrtve kroz prizmu neprijateljskog, odnosno diskriminativnog pristupa, po kojem svaka žrtva nije jednako „žrtva“. Ovo predavanje nastoji razvijati samo jedan od segmenta komunističkih zločina u Hrvatskoj. Riječ je prevažno u istom kretanju ratnog prava u drugoj polovici 1945. godine na području grada Zagreba i njegove okolice. Na ovaj način, daje se uvid u totalitarnu doktrinu terora koje su primjenjivali tadašnji ratni vođe i novostvoreni vlastodavci nad pripadnicima ostataka pobunjenih vojski, ali i svim ostalim koji se nisu uklopili u viziju socijalističkog društva koje se tek uslo stvoriti. Cilj jugoslavenskih partizana je bio potpuno uništenje „narodnog neprijatelja“, što je u poraću vrijeme predstavljalo potpuno vrlo široku kategoriju ljudi. U praksi, odnosno u slučaju posebnog Zagreba, obračun s „narodnim neprijateljem“ je značio likvidaciju mnogih zarobljenih ustasa, domobrana, oružnika, uklađivača i ranjenika, časnih sestara, svećenika, intelektualaca koji se nisu kategorički i mentalno uklopili u komunistički ideološki koncept kulturnih djelatnika i sportista koji su na bilo kakav način djelovali u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske (NDH) te i mnogih drugih koji nisu ovdje nabrojani, ali su završili kao žrtve partizansko osvete, jer je selekcija osobe za likvidaciju često vršena na osobnoj procjeni samih partizanskih četnika, a katkad i vojnika. Iz razvidnog se može zaključiti, ali iz dokumentata vidjeti, kako je velika većina žrtava pogubljena bez prethodnog suđenja, dok i oni kojima je suđeno, su bili zapravo najčešće podvignuti montiranim procesima na kojima se nikad nije vršila smrtna kazna, koja bi odmah kratko nakon suđenja bila provedena. Izvrtioći ovih prethodnih zločina su bile jedinice Odjeljenja zaštitu naroda (OZN-a), Korpusa narodne obrane Jugoslavije (JNOO-a) te regularne jedinice Jugoslavenske Armije (JA), a protubližni protiv X. Korpusa. Zanimljiva je činjenica da, kako je X. Korpus bio sastavljen većinom od partizana iz Zagreba i njegove okolice. Ovim postupcima koji su primjenjivali sami izvršitelji, ovo predavanje razvijat će i samu pozadinu organizacije zločina, odnosno naredbojave iz najviših tijela vlasti novostavljenoj poezitka. Uvidom u arhivske dokumente, ali i novinske članke iz druge polovice 1945., dokazano do suđenja da su likvidacije naredili, a potom i s političkog vrh organizirali Josip Broz Tito i njegovi najući krug suradnika, s razglaskom na Aleksandra

slika 1794

SAŽECI

Barikovića i Milovana Đilasa.

Iako ovo predavanje obrađuje samo Zagreb, glavni državni grad ovdje služi prvenstveno kao model pošto kojeg se želi prikazati obrazac pukičjem su komunistički tatra poljodnici postupali u cijeloj Hrvatskoj, ali i Jugoslaviji. Izuzetno je važno napomenuti da se sličan model primijenili i drugi pripadnici komunističkih vojaki u istom vremenskom razdoblju u drugim zemljama koje su se našle na „crvenoj“ strani „željezne zavjese“. Upravo zbog svoga sveeuropskog konteksta, ova tema dobiva na važnosti. Historiografsko proučavanje ovakvih tema je nužno kako bi došlo do zasvjeljavanja, potom osude komunističkih zločina, a na kraju kauzalno i samog pomirenja među europskim narodima, ali i unutar njih, što i jest zajednički cilj svih nas. Samo na takav način i uz pijetet prema svim stradalnicima se može graditi zajednička budućnost Europe 21. stoljeća, obilježena mirom, prosperitetom i zajedničkim sjećanjima.

slika 1795

SAŽECI

doc. dr. sc. Krešimir Bušić

Hrvati u Subotici kao žrtve jugoslavenskoga komunističkoga režima 1944. – 1948. godine

U radu autor na temelju prikupljene izvorne arhivske građe kao i manje poznate literature prikazuje stanje na području Subotice od ulaska sovjetskih i partizanskih vojnih postrojbi u Suboticu. Autor postavlja retoričko pitanje: Jesu li bunjevački-šokački Hrvati u Subotici bili žrtve jugoslavenskoga komunističkoga režima pri njihovom dolasku i učvršćivanju na vlasti? Odgovor na to pitanje, autor vidi u novom valoriziranju povijesnih izvora posebice u pogledu odnosa nove jugoslavenske komunističke vlasti prema građanskim elitama iz predratnoga i ratnoga razdoblja. Rad je stoga posvećen razobličavanju prevladajućih stereotipa i postupaka jugoslavenskoga komunističkoga sustava glede kršenja ljudskih prava dijela pripadnika hrvatskoga naroda s prostora Bačke, tj. Vojvodine u prvih pet godina nakon završetka Drugoga svjetskoga rata na prostoru Subotice, tj. nakon uspostave komunističke vlasti u navedenom gradu.

slika 1796

SAŽETCI

Igor Vukić, dipl. pol.

Poslijeratna represija prema bivšim zatočenicima ustaškog logora u Jasenovcu, kao način učvršćivanja „jasenovačkog mita“

Nakon završetka Drugog svjetskog rata jugoslavenski komunistički sustav strogo je nadzirao i javnu predodžbu ratnih događaja. Putem „komisija za utvrđivanje zločina okupatora“ i pravosudnog sustava, promalazili su se i kažnjavali građani koji su postupanjem, govorom ili pisanjem narušavali prethodno utvrđenu sliku događaja u ustaškim logorima u Staroj Gradiški i Jasenovcu. Među proguranimima bili su i bivši zatočnici tih logora, bez obzira što su u njih bili internirani većinom kao podupiratelji komunističkoga pokreta. Tako je, primjerice, na smrt i na vremenske kazne bilo osuđeno nekoliko ljudi koji su u logorima sudjelovali u unutrašnjoj upravi. Zabranjene su ili cenzurirane knjige bivših zatočenika koje su prikazivale drukčiju sliku događaja od utvrđenih. Prilikom suđenja pripadnicima logorske straže i uprave, bivši zatočnici bili su izloženi pritisku komunističkog sigurnosnog sustava i ucjenjivani, primjerice, gubitkom posla, ne budu li svjedočili kako je to sustav očekivao. U ovom izlaganju poratna represija prema bivšim logorašima, koja je služila zaštiti totalitarnog komunističkog sustava i učvršćivanju konkretnoga „jasenovačkog mita“, bit će opisana preko nekoliko karakterističnih primjera.

slika 1797

SAŽETCI

Danijel Jurković, mag. hist. i mag. com.

Komunistička mislijska promidžba kroz prikaz zločina 1944. - 1946. u tekstovima Vjesnika i Slobodne Dalmacije

Oblikovanje javnoga mišljenja putem mislijske promidžbe pri čemu se nametala (kasnije službena) interpretacija događaja najviše zasluge ima upravo u (novinskim) tiskanim tekstovima. Sjedne strane, prikaz stradanja ljudi od ustaškoga režima, iskorištavajući manipulacijski apstraktne brojke te uz krevoločne opise zločina, dok s druge strane prikaz opravdanih i neupitnih likvidacija narodnih neprijatelja uz parolu oslobodjenja države od okupatora i neprijatelja. U tekstovima se postiva na zaštiti ljudskih prava uz istovremeno kršenje istih prava bez suđenja, ali i vodi se političko-ideološki obračun te konfrontacija sa svim potencijalnim neprijateljima koji bi pri uspostavi nove vlasti mogli biti otežavajući subjekt. Autor će u izlaganju obrazložiti političke, vojne i društvene odnose 1944. - 1946. godine s naglaskom na likvidacije ljudi u novinskim tekstovima Vjesnika i Slobodne Dalmacije, pri čemu će biti analizirani tekstovi kroz kontekst glasila Narodne fronte, koji prikazuju likvidacije zaraćenih strana.

slika 1798

SAŽECI

dr. sc. Ivan Mihanović

Istraživanje komunističkih zločina kao preduvjet pripadanja krugu uljudbenih zemalja - pokušaj istraživanja komunističkih grobnica na području Zagreba i štetna državnih institucija

U Republici Hrvatskoj još uvijek ne prevladava svijest o masovnim kršenjima ljudskih prava na cijelom državnom teritoriju nakon završetka Drugo svjetskog rata u svibnju 1945. godine te uspostave komunističke vlasti. Ta je svijest, ali i obrada te teme, pogotovo izostala kod onog dijela civilnog društva koje se deklarativno bavi zaštitom ljudskih prava, manjina i sl., pa je samo malen dio orijentiran na istraživanje ove bolne i duboko usadene teme u hrvatskom nacionalnom korpusu. Ovo izlaganje posvećeno je rijetkom primjeru djelovanja jedne skupine građanskih aktivista na osvjetljavanju šire javnosti o posljedicama totalitarnih režima u Hrvatskoj, s naglaskom na komunistički, te informiranja o lokacijama (komunističkih) masovnih grobnica na području grada Zagreba: od pokretanja inicijative Krug za trg (2006.), upoznavanja javnosti o grobnici kod Učiteljskoga fakulteta u Savskoj cesti (2008.), kao i o masovnim grobnicama totalitarnih režima na području Zagreba i okolice (2009.) te pronalaznje masovne komunističke grobnice u zagrebačkoj Kustošiji (2010.) kao prvi slučaj otkrivanja takve lokacije na području Zagreba. Radi utvrđivanja lokacija masovnih grobnica korišteni su podaci iz izvješća saborske Komisije za utvrđivanje ratnih i posratnih žrtava, svjedočanstva starosjenika s područja u blizini grobnica i izdana literatura. Najupečatljivija i međjudi najekspoziranija od navedenih aktivnosti bila je istraživanje masovne grobnice u Kustošiji u lipnju 2010. koja je završila otkapanjem i pronalaskom posratnih ostataka, prema prikupljenim informacijama, 17 ubijenih vojnika, pripadnika vojske Nezavisne Države hrvatske i/ili Trećeg Reicha. Slučaj je prijavljen policiji koja je dalje nastavila istragu tog stratišta. U radu bih se osvrnuo i na štetnu, tj. nereagirane državnih institucija.

slika 1799

SAŽECI

Domagoj Đerek, mag. hist.

Protjerivanje Poljaka iz Bosne i Hercegovine nakon Drugog svjetskog rata

Kraj Drugog svjetskog rata 1945. te uspostava komunističke vlasti u Jugoslaviji doveli su do obračuna novih vlasti sa njihovim stvarnim, mogućim i izmišljenim protivnicima. Tadašnje stradanje Hrvata ostalo je u kulturi sjećanja našeg naroda zapamćeno pod pojmom križni put te kroz stradanje Katoličke crkve. Pored Hrvata na tlu tadašnje komunističke Jugoslavije stradavali su i pripadnici nacionalnih manjina. U dosadašnjoj historiografiji poznato je tadašnje stradanje Nijemaca, Talijana, a donekle i Madara u Jugoslaviji. Istovremeno manje je poznato tadašnje stradanje i pripadnika poljske nacionalne manjine u Jugoslaviji. Njihovo protjerivanje od strane novih vlasti iz Jugoslavije u Poljsku ostvareno je tijekom 1945. i 1946. godine. Na taj način nestale su kompaktne poljske zajednice, koje su još od austrougarskih vremena postojale u Hrvatskoj, a pogotovo u Bosni i Hercegovini.

slika 1800

SAŽECI

dr. sc. Tanja Pavelin

Povijesni i pravni temelji revizije osuda sudova bivše Jugoslavije s posebnim naglaskom na reviziju osude protiv kardinala Alojzija Stepinca

Uspostavom komunističke Jugoslavije po završetku Drugog svjetskog rata na teritoriju Hrvatske mijenja se društveno-političko okruženje. Kako su onodobni globalni i europski pravosudni trendovi ili ka smjeru kažnjavanja zločina počinjenih u Drugom svjetskom ratu, komunističke vlasti u Jugoslaviji iskoristile su, osim nesumnjivo opravdanih sudskih postupaka, taj pravni zamah za obračun s političkim neistomišljenicima. Predmet istraživanja ove teme su povijesni i pravni temelji revizije osuda sudova bivše Jugoslavije s posebnim naglaskom na reviziju osude protiv kardinala Alojzija Stepinca. Naime, kroz cijeli niz sudskih postupaka iz razdoblja prava, vođenih „U ime naroda“ do sada je utvrđeno, upravo kroz postupak revizije, da su vođeni zloupotrebom političke moći i da osude u svojoj izvri ili u postupku koji joj je prethodio krše međunarodnopravne priznata načela pravne države i demokratskog društva. Predmetne osude temeljele su se na »revolucionarnim« sudskim postupcima pri čemu su počinjena brojna kršenja ljudskih prava i povrede osnovnog načela pravne države – načela zakonitosti u kaznenom pravu. Ovdje će biti prikazani relevantni dokazi koji ukazuju na kršenje svih sastojaka načela zakonitosti i to od izričaja i duha propisa koji su primjenjivani do postupka koji je vođen te kršenje niza ljudskih prava i temeljnih sloboda u postupku protiv kardinala Alojzija Stepinca. Navesti će se potanko i vrste političkih pritiska kojima je Stepinac tijekom kaznenog postupka bio izvirnut. Ovaj sudski proces najpoznatiji je mentirana politički proces komunističke Jugoslavije iz razdoblja pomača, pa će se navedeno staviti u dijakronijski kontekst bitnih obilježja povijesnog ustrojavanja organizacije sudske vlasti 1945./1946. godine, te pravnih propisa koji su bili važeći u vrijeme suđenja kardinalu Stepinca. Načinit će se i detaljna stručna i povijesna analiza Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, koji predstavlja temelj osude u većini presuda sudova komunističke Jugoslavije protiv kojih su podnošene revizije s ciljem utvrđenja da već sam Zakon predstavlja kršenje načela zakonitosti i zajamčenih ljudskih prava usprkos čemu je zanemareni broj podnesenih revizija stavljena u razmjer sa brojem donesenih osuda što će također biti predmet statističke analize. Povodom utvrđenja svih činjenica 2016. godine je donesena revizijska pomiravajuća odluka osude kardinala koja je postala pravomoćna.

slika 1801

SAŽECI

Egon Kraljević

Revizija mirovina 1945. i njezina provedba u prosvjeti Federalne Države/Narodne Republike Hrvatske (1945. - 1952.)

Tekst prikazuje proces revizije mirovina koji je u Jugoslaviji/Hrvatskoj započeo 1945., a kao dio sveobuhvatnih i drakonskih revolucionarno represivnih mjera koje je u svrhu učvršćenja svoje diktature provodila jugoslavenska komunistička vlast, trajao je godinama nakon toga. Na prvij razini rad iznosi i analizira zakonske i niže provedbene akte koji reguliraju navedenu tematiku. Također, prati se i analizira odnos kasnijih mirovinskih propisa (usvojenih do 1952.) prema radikalnim načelima revizije mirovina proglašenima neposredno nakon rata. Daje se i kratka usporedba jugoslavenskih/hrvatskih propisa u uskrati mirovina s istovrsnim propisima američkih vojnih vlasti koje su - do 1947. i ublažavanja započeto donošenjem Marshallova plana - provodile najstrože denacifikacijske mjere među zapadnim okupacijskim silama prisutnim u poraženoj Njemačkoj. Potom se raščlanjuju pojedini primjeri revizije mirovina izvršeni u resoru Ministarstva prosvjete Federalne Države/Narodne Republike Hrvatske (od 1951. Savjeta za prosvjetu nauku i kulturu). Kroz te se slučajeve prikazuje provedba propisa i opisuju glavne, jasno vidljive staljinističke, značajke tih procesa.

slika 1802